
LES MURALLES, ELS VALLS I ELS PORTALS DE LA VILA DE SABADELL (DE 1600 A 1625)

Pere Roca i Garriga

En els anys del primer quart del segle XVII –pràcticament, doncs, durant els anys del regnat de Felip III– continua el Consell municipal de la vila de Sabadell ocupant-se amb gran zel del sistema de defensa i protecció de la població, és a dir, de les muralles i valls que encerclen la vila i dels portals que serveixen per a tancar-la de nit i quan algun fet extraordinari ho aconselli. Així es veu en les nombroses decisions que sobre aquest tema ens repòrta el llibre de les "Ordinacions de la Universitat de la vila i terme de Sabadell. s. XVII-I", segons transcripció i ordenació del doctor Ernest Mateu i publicat per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de la ciutat l'any 1971.

Diguem, per tal de situar les coses amb un cert grau de concreció, que a començaments d'aquesta centúria la vila de Sabadell comptava al voltant dels 1.300 habitants. Això vol dir que la seva creixença demogràfica i, per tant, el seu eixamplament físic, d'ençà de la construcció de les primitives muralles, havia estat relativament notable, atès el fet que el fogatge de 1359, data pròxima a l'emmurallament de la villeta, dóna per a Sabadell i terme del castell d'Arraona un total aproximat de 810 persones.

El fet indubitable, i d'altra banda consignat en els segles intermitjos, és que el modest cinyell protector de la vila havia hagut d'ésser ampliat una i altra vegada al llarg dels anys per tal que no quedessin desemparades les noves edificacions de fora muralla que s'anaven constituint en ravals. El Consell i els Jurats del comú havien dictat, quan calia, les mesures pertinents, resolent els casos que se'ls presentaven per tal que els terrenys de la vila en creixement no quedessin massa temps exposats al risc de les escameses de la guerra, del bandolerisme o de les pestes.

Diguem, sense temor a incórrer en un despropòsit, que en aquests anys no es pensava en accions bèl·liques, no solament perquè les tals accions no sovintegen en el primer quart de segle, sinó també perquè, d'altra banda, degut a l'ús cada vegada més generalitzat de les armes de foc, com són pedrenyals, arcabuços i bombardes dels nous enginyers artillers, havia

disminuït considerablement l'eficàcia defensiva de les modestes tàpies que constituïen tota la "força" de la població. Afegim-hi que Sabadell, per la seva situació topogràfica, no tenia cap mena de defensa natural, puix estava situada al bell mig del pla, lluny del marge dels rius Ripoll i Riussec, i que hauria hagut d'estar molt ben fortificada amb muralles gruixudes i de pedra, amb bons fossats i ponts llevadissos per a poder aguantar qualsevol atac d'una host armada.

Més que pensant en les guerres, les muralles de Sabadell es mantenien en bon estat i s'adobaven pensant en el bandolerisme, molt abundant en els anys que estem considerant, i en previsió de casos de morbos i pestes, flagell massa freqüent en aquelles èpoques i que concretament assolaren el territori els anys 1607 i 1624. Quant al bandolerisme i al veritable perill que representava per a tots els habitants d'aquestes contrades, recordem que els anys 1606 i 1616 calgué restaurar i posar en deguda forma d'eficàcia la famosa milícia popular de la Santa Unió.

Per tal de protegir-se d'aquests dos enemics, la pesta i el bandolerisme, la població havia de poder tancar-se en moments determinats de perill cert o, si més no, d'amenaça tant de contagi del morbo que se sabia existent en poblacions properes —generalment a Barcelona, lloc especialment exposat a aquestes calamitats degut a l'existència del seu port—, com de les bandes armades de bergants que no s'hi miraven gaire en matar, si així els ho aconsellava la mala pensada que els movia a atacar la gent de bé.

Seguint la pauta dels nostres dos treballs anteriors (1) sobre aquest tema, registrem i sistematitzem, segons conceptes i per ordre cronològic, totes les disposicions, al·lusions i esments relatius a les muralles, valls o fossats del voltant de la vila i els portals que hi havia per a tancar-la quan convingués. Alguns d'aquests textos ens diuen coses realment importants i reveladores; d'altres, gairebé res, només el testimoni de l'element que considerem o el nom de tal o tal portal. Abstenint-nos gairebé de comentaris, hem efectuat aquest treball amb una finalitat de replega, igual que els precedents, i amb la intenció d'anar aportant materials per a un futur estudi sobre el tema, que tindria aleshores un tractament de valoració i d'explicació coherent de tot el que es refereix als elements de defensa i protecció de la vila.

LES MURALLES

1603, 5 desembre: "... fonch determinat que del dia present per tot lo mes de Janer prop vinent que cadascú ab sas encontrades que tindrà exidas fora la vila ho haja de tapiar fins a vint pams de alsada a costas i despeses suas i rebatrer (arrebossar) la dita tapia o fer crosta, i que ho hagen de cobrir ab teula o rajola, o altrament passat dit termini será fet a costas i despeses sues."

1. Em refereixo al meu treball "*Les muralles de Sabadell. El sistema de protecció i defensa de la vila de Sabadell des del segle XIII fins al segle XVIII*". Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell, 1972, i "*Les muralles, els valls i els portals de la vila de Sabadell (de 1557 a 1599)*", a "*Arrahona*", Publicació del Museu d'Història de Sabadell, II època, núm. 3, Primavera 1977.

Amb una petita discrepància pel que fa a l'alçada exigida a les tàpies, i amb un detall revelador de l'eficàcia que hom perseguia amb el murallat de la vila, trobem les següents referències:

1604, 6 març: "... determinaren que los qui estan vora muralla que alsen les exides conforme está determinat en Consell General, que se alsen divuit palms i les finestres que son baixes al primer sostre, que s'hi fassen reixes o que les tapien, o altra manera los senyors Jurats les faran pujar i tancar de sos gastos i despeses dins deu dies, i los portals de les exides."

1604, 21 març: "Dit dia fonch determinat pels dits senyors Jurats i Consell que los dits Jurats fessen tancar i paredar totes les exides i darreres i finestres de tots los darreres de quiscuna casa qui te darreres i tapien baixes en la vila de Sabadell fins a tant estigan a son punt i seguretat de la dita vila de Sabadell."

Testimonis dels murs que encerclen la vila en aquests anys, i de la divisió que marcaven entre el recinte interior de la població i la terra campa dels voltants són, per bé que incidentals, els dos següents:

1605, 23 setembre: "... el camp (que Pau Feu) té junt a la muralla".

1606, 23 febrer: "...en lo camp te junt los murs de la vila a la part de ponent", així com l'incís corresponent a la mateixa Ordinació, on hom parla de "a l'endret de la Torre", element, aquest darrer, que bé podria pertànyer als murs defensius de la població.

Unes mesures de policia amb finalitat ben clara d'assegurar la impenetrabilitat de les muralles ens acaben de donar una idea de com eren aleshores els murs defensius i de les irregularitats que els particulars cometien en aquest terreny. Són les següents:

1606, 31 març: "...se prohibesca a tots los habitants de la present vila, los quals tenen exida o porta falsa en ses cases, que de nit i de dia públicament, amagadament, escientment donaran entrada o exida per portes o finestres de ses cases a ningun malfactor o altra persona que la vila vage en persecució de aquelles, o altrament sia obligat en la justícia com sia cert que entrar i exir per dites portes i finestres es per eximir-se de ma de la justícia..."

Uns quants anys després, queda palesa novament la preocupació del Comú de la vila pel sistema de defensa i protecció de la població. Així:

1610, 10 octubre: "Determinaren que sien reconegudes i adobades les muralles."

1610, 7 novembre: "...sia empedrat o enterrat la canonada detrás de las muralles de la font del raval" i "...que sia executat los bens de les muralles".

Referències minses, aquestes darreres, com també les que recollim a continuació, i que són d'uns quants anys més ençà:

1615, 23 juliol: "... lo concert se ha fet ab lo Racional acerca de les aigües, muralles, valls i bassals de la vila..."

1615, 3 agost: "... los qui carregan sobre les muralles i tenen valls", "...lo tall ha fet la vila per los horts, muralles, fonts i altres coses" i "... aquells qui tenen eixidas als valls y carregan per les muralles de la present vila..."

Més important i explícit és el text, que recollim a continuació, relacionat

amb un cas de bandidatge de què fou objecte la casa de Joan Feu, notari i escrivà. Diu així:

1615, 22 desembre: "... ab gran desvergonyiment i poch respecte i acato de la universitat per haver escalades les muralles i ser entrats (els bandits o lladres) dins la present vila i en dita casa de dit Feu ab llum encés en lo punt de la mitja nit se han posats en aguait per matar dit Feu dins sa casa al que s'entèn i presum, i quant no han pogut executar llur pensament danyat haver-li mort mort u rossí tenia en la establa ab un tir de pedrenyal o arcabus, i ser tornats fugir per les mateixes muralles escalant i saltant aquelles en perjudici i agravi manifest de la dita universitat..."

Passats uns quants anys—ens referim a ls Ordinacions que hem transcrit més amunt, de 1603 a 1604— i possiblement atesos alguns altres fets que podien haver-se esdevingut semblants al que acabem de reportar, hom insisteix en l'obligació dels particulars afectats, de tenir en bon estat la part de muralla que els correspon per ser parets foranes de llurs cases. Així veiem:

1617, 24 febrer: "... que dins vint dies, del dia present comptadors, tots los habitants en la present vila que tenen les parets foranes de llurs axidas i cases que servexen de muralla de la present vila, les adoben i alsen en la forma i manera deguda, i que estigui la vila tancada i closa, altrament passat dit termini, que la universitat a ses costes i despeses hi pose mestres i fassa adobar i alsar dites parets i muralles".

Una curiosa disposició d'aquest mateix any ens parla novament de l'efectivitat i estima que tenen les muralles sabadellenques:

1617, 25 abril: "... que ninguna persona pugua tenir rodes de cordes, ni filar ni bregar canyem en los carrers dintre dels murs de la present vila".

Un any després de la disposició de 1617, trobem una altra Ordinació que insisteix en l'obligació dels particulars d'adobar les parets foranes del capdavall de les seves eixides que fan de muralla de la població:

1618, 14 febrer: "... que tots los habitants en la vila que tenen eixides que estan espatllades per les quals poden de nit entrar gent, que... hagen de tapiar i fer adobar aquelles, o ... hagen de paredar les portes de dites exides."

D'una manera incidental ens trobem, uns anys més ençà, amb la següent referència que, no essent important pel que hom hi disposa, té, però, el valor de mencionar una part de la muralla que era aleshores relativament nova, com veurem, car es tracta de la que protegeix aquella part forana respecte al nucli primitiu de la vila i que era coneguda pel Raval:

1621, 1 gener: "... remediari el dany que causen les aigues que es repleguen i en la muralla i vall del raval als habitants i cases del dit raval".

Del mateix any és aquest testimoni, ric en dades concretes, i per això mateix, doblement interessant:

1621, 18 octubre: "... sia fet nou establiment a (dit) senyor Calders del vall que avui posseheix i te enfront de ses cases, que te darrera de sa casa, ab pacte empero que no pugua obrir el portal de fora los murs de dita vila tant quant tinga obert lo ingrés per dintre sa casa, i això mateix ab pacte que haja de tenir en conreu lo camí que esta en lo enfront de dites ses cases."

I de l'any següent, una altra Ordinació que insisteix en allò que hem vist repetidament, a partir de 1603, és a dir, en l'obligació dels afectats de mantenir la part de muralles que els correspon, en bon estat:

1622, 22 novembre: "... i no res menys sien fetes alsar les parets i eixides de les cases de la part de darrera tapiades de manera que la vila resta closa i ben tancada".

Dues referències finals, de diversa significació, però així i tot ben eloqüents de la preocupació constant de la Universitat sabadellenca pel que fa a assegurar el modest sistema de defensa i protecció de la vila:

1622, 11 desembre: "que sia dada llicència a Jeroni Fontanet paraire de la present vila per a que pugui fer una finestra darrera sa casa per a treurer la cendra de la saboneria de sa casa i llensar-la per la vora dels valls, ... ab pacte emperò i condició que aquella haja de tancar cadaldia encontinent haurá llansada dita cendra ab pedra i fanch de tal manera que no s'hi pugui passar sino tant com treurá dita cendra, i si no ho fará estiga en llibertat dels senyors consellers llevarli dita llicència i no deixarli tenir dita finestra."

1624, 28 juliol: "... determinaren que es fassen manaments dirigits als particulars que tenen les muralles rompudes que dins deu dies adoben i adobar tinguen aquelles, i també que se adobe lo portal de sant Quirze, i assó lo més prest sia possible."

ELS VALLS

1603, 23 març: "... donaren llicència a Antoni Pau Folch de la present vila que atès ja li es estat concedit la vall, ço es, lo enfront de sa casa ahont restava part de terra i vall, que allarguia sa axida, ço es, que en la affrontació de tramuntana pugui arribar a la casa i exida den Castellar, i que prenga, ço es, quant sia entrant en dret de la paret de sa casa ha de dexar vint palms de camí, i de allí donant i tirant dret a la paret del hort den Castellar a la primera colsada a la volta de casa de na Manefeta dexant lo cantó franch fent la paret tota devés casa de dita Manofeta ab que no pugui perjudicar a Onofre Fontanet de fer una finestra ab rexa... "

A diferència del que s'esdevé per a les muralles de la vila, les quals no són pas venudes ni establertes als particulars, ans ben al contrari aquests, quan tenen exida que acaba en la muralla, han de pagar del seu peculí l'adob de la tàpia, etc, ens trobem que els valls són ben sovint objecte de transaccions a benefici del Comú, mitjançant diverses formes jurídiques de posar-los a disposició dels sabadellencs. Així veiem:

1605, 2 octubre: "... el Clavari de l'església sia receptor de les rendes dels valls".

1607, 25 juliol: "... que se establezca a Antoni Turull a cens de un real lo que es a sa encontrada als escasots dels valls de la vila".

1610, 7 novembre: "... que sien venuts los valls o camí de casa d'En Moret a la torra del cantó afrontant lo camí i ab Feu i que es mire un trosset de terra que hi ha entre lo vall endret d'En Blanxart i (dit) trull i sia venut o establert no

fahent dany a ningú... i sia empedrat o enterrat la canonada detrás les muralles de la font del raval”.

1611, 10 juliol: “... que sia venut los valls al Senyor Canonge Servià a ses encontrades”.

1611, 20 juliol: “... elegiren banTERS i estimadors dels valls, i que sie efectuat lo compartiment dels valls per lo dia de sant Roch i servesca per la iglésia pagant lo just preu.”

1611, 28 agost: “... que aquelles 35 lliures que son procedides dels vint pams dels valls, sien consignades a la Candela”.

1611, 2 octubre: “... la vila te los valls de sol ixent entre lo senyor canonge Serrià i lo camí real, i la vila no en fa ninguna cosa ni s'en utila de res... que li sien venuts ab venda per ara totalment... fonch determinat que li sia establert a cens...”

1611, 5 novembre: “... atès la pabordia de sant Salvador pretén que los valls los han de capbrevar, sempre que sia fet manament a ningun emfiteusi de la vila...”

1613, 20 abril: “... determinaren establir lo vall al senyor don Frederich Meca que son en ses encontrades ab un competent cens i entrada a coneguda dels senyors Concellers.”

1615, 14 juny: “... que de dit preu (de l'hort i tint dels pubills Folch) se relieve los censos que fan dits pubills per raho del vall tenen.”

1615, 23 juliol: “... lo concert se ha fet ab lo Racional acerca de les aigues, muralles, valls, i bassals de la vila”.

1615, 3 agost: “... los qui carregan sobre les muralles i tenen valls...”

1615, 27 setembre: “doná establiment als dits mare (Jaumeta) i fill (Bautista Folch)... tot aquell pati de terra o vall tenia la vila situat en lo portal dit de la palanca.”

1616, 13 novembre: “... que sia assentat al senyor canonge Sarrià vuit canes de llarch de terra i de amplaria quatre canes, ... la qual terra es situada en lo vall al costat del hort de dit senyor canonge Sarrià.”

1617, 22 juny: “... sien venudes al senyor canonge Sarrià dos canes del vall a més de vuit canes ja li té venudes la vila.”

En aquest darrer any, i després del reguitzell de disposicions del Consell relatives a actes jurídics transaccionals que fa sobre terrenys dels valls de la vila, trobem algunes altres ordinacions que almenys no reincideixen en aquest aspecte crematístic, de guany per a la vila, de l'element de fortificació íntimament relacionat amb les muralles, però que, pel que es veu, no tenia ja ni de bon tros, per aquestes dates, un valor defensiu real, i per això mateix era motiu d'especulació, cosa que no és imaginable que hagués ocorregut amb les muralles. Diu així:

1617, 10 juliol: “...que dexe vacua i expedita la axida que té (el senyor Joan Lluís de Calders) darrera sa casa en los valls de la present vila.”

I uns mesos després, una altra ordinació d'aquesta mateixa mena:

1617, 5 novembre: “...se adoben los camins i es fassen rases o clavegueres lo que convinga millor pera utilitat de la vila fins a encaminar-les

(les aigües residuals) en los valls que allí son darrera la torre que avui posseheix Pau Feu. I pera discorrer de dits valls i encaminarles alla ahont millor convinga se fassen rases o clavegueres com está dit.”

Ordinació, aquesta última, semblant a la que trobem quatre anys després i que diu així:

1621, 1 gener: “... remeiar lo dany que causen les aigües que es repleguen en la muralla i vall del raval.”

Altres dues disposicions del mateix any tornen a donar-nos testimoni de la utilització, no pas al marge de la llei, sinó d'acord amb els Jurats i Conseller de la vila, dels valls que hi ha al voltant de la muralla, per la part exterior. Veiem confirmada cada dia més la tendència a establir o vendre a particulars aquests terrenys que en principi formen part del sistema defensiu de la població, puix contribueixen a aïllar-la. Són aquestes:

1621, 18 octubre: “... sia fet nou establiment a dit senyor Calders del vall que avui posseheix i te enfront de ses cases, que te darrera de sa casa...”

1621, 6 novembre: “... que se estableixca a Pascual Moret un trocet de terra que es Vall de la vila lo qual está darrera casa sua mitjensant lo camí real junt de sa pallisa tot lo enfront de sa casa ab tal empero que no hi puga fer portal ni finistrà que ixquen al terme de Terrassa.”

I finalment hem de consignar l'esment que, en l'ordinació d'11 de desembre de 1622 que hem copiat a l'apartat dedicat a les Muralles, dels valls com a espai contigu als murs de Sabadell.

ELS PORTALS

1601, 23 febrer: “Determinaren los senyors Jurats... que fassen fer manament a la viuda de Feu i a Antoni Marsal per acabar de obrar lo que han de fer al portal de dalt.”

Després d'aquesta ordinació relativa als portals de la vila, en trobem una altra que, sense referir-se explícitament a portals, en suposa llur existència i ensems la preocupació que estiguin perfectament aparellats. Diu així:

1602, 9 juliol: “... determinaren que se tranquia la vila be i decentment conforme se pertany, conforme so és manat per lo magnífich senyor Lescases, Jutge del Real Consell, ab los bans que convé.”

La preocupació expressada en l'Ordinació anterior es manifesta novament en la següent, d'un any més ençà:

1603, 13 juliol: “Elegiren per obres a Antoni Juliá, Joan Galceran Noguera i Joan Calsada per a tancar la vila ab poder bastant, i dirigint aquella les policíes als senyors Jurats i los Jurats manar el clavari pach.”

Ordinacions específiques per a sengles portals del cinyell defensiu de la vila per aquests anys de principis del s. XVII no són pas escasses, i totes elles ben significatives de l'interès amb què el comú en tenia cura, car del bon estat d'aquests elements del sistema de protecció de la vila en depenia l'efectivitat del degut control, donat el cas tant de pestes com de guerres, dels entrants i

sortints, com ja hem vist en els segles anteriors. Són aquestes:

1603, 6 desembre: "... fonch determinat que no es toc lo portal nou petit que va al safareix, sino que se acabia de fer ab tota perfecció";

"Item fonch determinat que es fassa un altre portal al raval del cantó de la casa den Riera al cantó de la casa de na Feu conforme lo portal del estudi"; i

"Fonch proposat per (dits) Jurats en voluntat dels Prohoms si es faria lo portal de Caldes del cantó de la casa den Castellar al hort del Moret i pujar la paret den Moret lo que tocará dins la vila. Y unanimitat digueren que es fes com dals es proposat."

1604, 6 març: "... és determinat que los portals que sien tancats tots a posta de sol i obrir a sol exit, ço es, lo de Caldes i lo dels tiradors i aqueix s'obrirà a quatre hores de dematí i que es tanque a les nou hores."

1604, 11 abril: "... fonch determinat que per los treballs presos Antoni Juliá, sastre, en la assistencia de les obres dels portals nous i altres obres necessaries per lo custodi de la vila i bona guarda de aquella, que li fos donat per bona amor i no per paga li dona la dita vila lo que toca lo darrera de la casa ell té a la part del vall conforme lo lluhir de sa casa."

Pocs dies després de la data de la disposició suara reportada sobre l'horari d'obertura i tancament dels portals, trobem aquesta altra, que el modifica:

1604, 23 maig: "... que tots los portals de la present vila sien tancats, ço és, a posta de sol, tant de estiu com de hivern, i sia manat al portaler tinga càrrec del orde, i que lo portal de Caldes a vuit hores i lo de Barcelona a nou hores sien tancats."

Dos anys després, els Jurats donen mostra de zel per la bona administració de la vila decretant que:

1606, 24 abril: "... que attés la vila paga quiscun any vuit lliures de lloguer de casa per lo portaler, que es prenga un casal que avui té Pere Llobet i de aqui se fassa una casa i instància (sic; deu voler dir estança o estada) sobre lo portal per dit portaler."

Diversitat d'opinions entre els components del Consell de la vila es palesa arran de la conveniència i la licitud d'aparedar qualsevulla dels portals del cinyell emmurallat de la vila, tal com veiem en aquest text:

1606, 28 desembre: "Fonch determinat que sttès no se aprofita lo portal de la palanca i lo del safareix de devant la casa d'en Sanfeliu, ans podrien danyar, que sien paradats i per ço se dona ple poder als senyors Jurats los fasen paradar, discrepant Melcior Amat no consent sien paradats i que está prohibit ab Consell General i que no es pugan paradar los portals ni fer obres algunes sino ab Consell General, i no lo Consell Ordinari."

A l'any següent apareix el perill de contagi de la pesta que s'ha estès ja per alres poblacions, i aleshores és quan tenen cura d'assegurar, els qui governen la vila, que els portals es tanquin degudament i que s'extremen les precaucions d'aïllament dels habitants. Com hem vist en ordinacions i resolucions de segles passats, els Jurats dictaminen el règim d'obertura i de tancament de la vila. El que disposen ara és el següent:

1607, 1 gener: "...attés i considerat que se ha entès algunes noves del

morbo i Barcelona tenen guarda i despedexen pólises, determinaren que sien tancats tots los portals de la vila, sino los portals dels estricadors i lo portal de Caldes, i en aquelles hi sien posades persones de guardes per torn fins que altra cosa sia procehit, i sien elegides les guardes per los senyors Jurats i sien fetes pólises de salut. —Item sien tancades les cases sobre lo raval de Manresa, a coneguda dels senyors Jurats i se'ls dona poder que sempre que ho vejan convinga ho pugan fer.”

Possiblement relacionada amb aquesta disposició, és una altra que dicten els Jurats a finals del mes següent i que diu:

1607, 29 febrer: “Item que sia obert lo portal de la palanca i sien fetes unes contraportes conforme está suplicat. — Item que sia obert lo portal del safareix a costes i despeses dels suplicants i sien donat poder a Melcior Amat i sien tornats les mateixes portes i manobre i lo demás pagaran”.

Algunes d'aquestes ordinacions del Comú sobre les muralles, valls i portals de la vila ens forneixen detalls que ens permeten de formar-nos una imatge de les particularitats de la vila. Així, les dues que reportem a continuació:

1609, 23 agost: “... que se establezca a Jeroni Torrella, moliner, un tros de pati entre la muralla i la font del raval al portal vell”; i

1609, 27 octubre: “... que sia enfondit lo camí de la baromera qui va del portal del estudi envers nostra senyora de Montserrat perque i en efecte que hi pugan discorregan les aigües pluvials, i que si se ofereix haver menester terra del camp del Feu o de mossén Riffós per lo dit camí que estiga be, que en puguen pendrer i que sia pagada la terra la que es pendrà i an aquí tocará lo que indicaran los Prohoms del terme.”

Una nota força curiosa dins el conjunt de referències que aportem sobre els portals és la següent, en la qual es palesa que no es deixava d'exercir tota la autoritat per tal d'aconseguir que la vila, quan calgués, quedés ben tancada:

1610, 1 gener: “... determinaren que attès i considerat que han oberts los portals ab clau falsa o altrament, que qui descobrirá qui haurá oberts els portals li sien donades 5 lliures, sols lo qui descobrirá lo cas.”

Adobar, tancar i àdhuc traslladar aquest o l'altre dels portals de la vila és objecte de deliberació i consegüent ordinació dels Jurats de Sabadell en aquests anys, en què hom diria que hi ha més atenció que mai en tot allò que ajudi a fer eficaç, ensems que practicable amb les màximes garanties, el sistema de defensa i protecció de l'entitat urbana sabadellenca. Veiem, si no, les dues ordinacions següents, sobretot la segona:

1610, 4 abril: “... determinaren que sia adobat lo portal que va a nostra senyora de Montserrat.”

1610, 12 abril: “Fonch presentada una suplicació en dit Consell General per part dels casestiments qui estan fora del portal dit del estudi i camí de Terrassa, i ab aquella ab son estil suplicant al dit Consell li fos de servei concedir i mudar lo dit portal dit del estudi al capdemunt de les dites cases, i lo dit honorable Consell, vista i entesa la petició i demanda, ha determinat que si los dits casatiments volen mudar lo dit portal a llur costes, be poden, i donant-

los per ajuda dels gastos la dita vila deu lliures, i tot lo demás que costará la dita mudansa de dit portal que sia a costes i despeses dels dits casatinents o casolans, i esta es la resolució de dit Consell.— Item fonch determinat que tot lo pati o sitial del dit portal si acás lo muden, que tot lo que ocuparà i la terra que es pendrà del camp de Pau Feu sia judicat per los prohomes de la vila de Sabadell, i lo que serà per dits prohomens judicat, que lo dit dany hagen i degan pagar de llurs bens propis los dits casolans o casatinents i correspondre a ell dit Pau Feu los dits gastos estimats per los dits prohomens.”

De l'any següent només podem aportar dues notícies d'escàs relleu:

1611, 25 setembre: “... sia tancat lo portal de Barcelona per coses convenients a la vila”, i

1611, 2 octubre: “... determinaren que pus lo Consell passat se determiná que estigués tancat lo portal de Barcelona per los negocis convenients a la vila, que estigui tancat fins que altra cosa sia determinat.”

Molt interessant, en canvi, resulta ésser la determinació dictada l'any següent, per tal com ens dóna elements nous pel que fa a la materialitat d'un dels portals i ensems una prova de la devoció popular dels sabadellencs en aqueilles dates. Diu així:

1612, 29 juliol: “Fonch determinat i concedida llicencia per tots los dits senyors Consellers i Consell General, ningú discrepant, en que es puga fer una capella sobre del portal de nostra senyora de Montserrat a effecte de tenir en condecet veneració una imatge de la verge Maria que es de deseobre dit portal sots invocació de nostra senyora de Gracia.— Item elegiren en acceptadors per fer la dita capella del portal de nostra senyora de Montserrat mossèn Jaume Arnella i mossèn Joan Duran.”

Relacionada amb l'ordinació de 12 d'abril de 1610, en trobem una altra resolució del Consell, força interessant pels detalls que ens forneix tant de topografia urbana com d'administració del comú. Diu així:

1615, 8 març: “Determinaren dits magnífichs Consellers i Consell que la terra que te la vila a la part de ponent junt a un camp de Pau Feu pagés de la present vila, la qual avui posseheix Joan Casalí, mestre de cases, simplement de consentiment i durant lo beneplacit de la universitat, sia venuda a venda pura a dit Pau Ferrer per preu de 18 lliures barceloneses pagadores, ço és, 4 lliures a dit Joan Casalí per consemblants li en havia de donar la vila, vuit lliures a dita universitat i les restants 6 lliures se reserve dit Feu per tantes se han determinat se li en donassen per la terra ha dexada per lo camí que és fora i junt lo portal de nostra senyora de Gracia de la present vila...”

Del mateix any és la referència que transcrivim a continuació:

1615, 27 setembre: “tot aquell pati de terra o vall tenia la vila situat en lo portal dit de la palanca.”

Més ençà d'aquesta data degueren ésser tancats alguns dels portals de la vila, probablement per evitar el contagi d'alguna pesta, puix tot d'una trobem la següent ordinació, que pressuposa el dit tancament:

1616, 20 març: “ Determinaren que s'obren tots los portals estan tancats.”

De l'any següent són vàries i de diversa importància les ordinacions que es refereixen als portals de Sabadell; algunes d'elles, emperò, malgrat no ésser tan explícites com desitjaríem, ens forneixen certs detalls no mancats d'interès. Són aquestes:

1617, 4 juny: "la universitat i vila de Sabadell... féu establiment als hereus i successors dels cónjuges Rieras de una cambra situada en la vila de Sabadell de sobre lo portal dit de la Palanca.";

1617, 10 juliol: "... una estancia que hi ha sobre lo portal de la palanca.";

1617, 8 octubre: "... que los portals de la present vila que són espetilats se adoben";

1617, 5 novembre: "... determinaren que attès lo dany redunda a la present vila lo no poder discorrer les aigües pluvials per la part de fora darrera les cases del carrer nou que son en les encontrades de la era o pallissa de Jaume Fontanet pagés de la present vila de fins al portal dit de Granollers...", i "... lo escorriment de les aigües pluvials qui venen des del portal de nostra senyora que es al cap del raval fins al portal de Caldes."

Continuen en anys següents els esments de determinats portals de la vila ja sigui dictant ordinacions per tal de fer que les aigües de les fonts i de la pluja no en dificultin l'ús, ja també per assegurar que es puguin deixar ben tancats quan calgui. Així tenim:

1619, 7 març: "... attès i considerat les aigües de la present vila, tant de les fonts com de la pluja gasten i tenen ocupat lo camí de Barcelona i altres de la present vila, que per ço los Consellers i prohoms de la vila les giren per la part més convenient per la present vila i que si menester será per lo de fer passar les dites aigües, que sia abaixat lo portal qui va a Caldes del millor modo i manera convindrà per dita vila, i també de que fassen adobar les rases dels particulars de la present vila."

Del mateix any consignem una ordinació que ens parla de dos dels portals de les muralles de Sabadell, i això en determinar l'itinerari d'una processó. Diu així:

1619, 9 juny: "...a la tarda sia feta processó solemne la qual axirà de la iglesia parroquial per lo portal major i anirà per lo portal de sant Quirse i voltará per lo safaretx i tornarà entrar per lo portal de tiradors..."

Una nova resolució del Comú reitera, l'any següent, la preocupació ja manifestada amb anterioritat durant aquest període, de tenir en bon estat els portals, fermança de la seguretat del sistema de protecció de la vila davant qualsevulla eventualitat. Diu:

31620, 12 abril: "...determinaren que sian adobats los portals i empedrats que estigan fortificats i bé."

Una altra processó important ha de celebrar-se quatre anys després de la que acabem d'esmentar i també aquesta vegada el Consell de la vila en traça el recorregut i, en fer-ho, ens parla d'aquells portals que ja hem vist:

1623, 6 agost: "... dita processó, la qual partirà de dita Iglesia parroquial per lo portal major i anirà per lo portal de sant Quirse i voltará per lo safareig i tornarà entrar per lo portal de tiradors i després seguirá la volta de la processó de Corpus i tornarà a dita Iglesia parroquial. "

I a finals del mateix any trobem esmentat, per motius de loclaització d'una casa, un dels portals de la muralla. El text de l'ordinació diu:

1623, 3 desembre: "... determinaren que atesa la comoditat i profit és de la Universitat que sia presa i llogada la casa de Oliveres, teixidor de llana, qui está al costat del portal de sant Roch per estar lo portaler."

De les dues ordinacions sobre portals corresponents a l'any següent, la primera, com veurem, és força rellevant pel seu contingut i l'altra és una reiteració de la voluntat del comú de mantenir en bon estat les portes d'aquests elements del cinyell defensiu de la vila. Diuen:

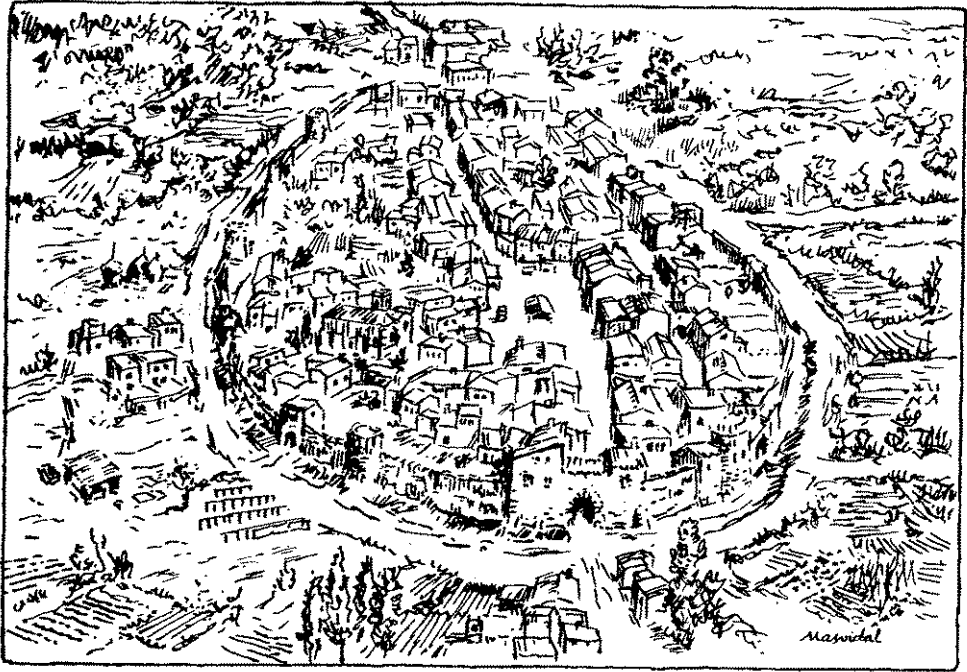
1624, 1 març: "... determinaren que vist i considerat los insurts que se segueixen cadaldia en la present vila per no estar closa i tancada i haverhi demasiats portals, que per aço per reparo dels danys podrien seguirse, sian tancats tots los portals sino dos, çó és lo de Caldes i lo de sant Roch, i los demás no sien oberts en ninguna manera ni temps que no sia feta altra deliberació per lo Consell General, i les claus dels dits portals tancats sian posades en ma del senyor Conseller en Cap, qui guarde aquelles i no les torne en ma del portaler sens altra deliberació. I sia requerit com de present se requereix al Senyor Procurador Real pose quatre homes o los que li aparega ab sos pedrenyals qui estigan en guarda a cada portal, i també tinga bones guardes a Feliu Bayó detingut en les carcèrs reals de la present vila, per evitar los danys podrien venir per la fuga de dit home."

1624, 18 juliol: "... determinaren que es fassen manaments dirigits als particulars que tenen les muralles rompudes que dins deu dies adoben i adobar tinguen aquelles, i també que se adobe lo portal de sant Quirse, i assó lo més prest sia possible, ningú discrepant."

CARRETERA AL VOLTANT DE LA VILA

Un altre element que podem considerar formant part del sistema de defensa i protecció de la vila—constituït fonamentalment per muralles, valls i portals oberts a les muralles—és el del camí carreter que ronda la població, del qual ja tenim esments més o menys explícits i concrets en ordinacions de les centúries precedents. La que reproduïm ací, de principis del XVII, és de molt interès per tal com, a més d'ésser molt explícita, sembla voler indicar que el camí de ronda que existia es trobava en mal estat, possiblement a causa dels successius eixamplaments de la vila. Hom diria que es procedeix a fer-lo de cap i de nou:

1603, 6 desembre: "Fonch determinat que es fassa carretera que es puga rodar tota la vila, la qual haja de passar darrera lo hort den Argemir i de sota los estricadors, i de allí en avant per allí ahont millor los aparrá, i que se haja de pagar de terra a cada particular de qui pendran terra dels diners de la casa de dita vila de Sabadell, i que la vila elegeasca per part sua un home i lo home de qui será la terra per part sua ne elegeasca un altre, i que si no se'n poden concertar, ho fassen los prohomens mitjansent jurament. La dita vila per sa part hi posa Feliu Duran pagés de dita vila."

Vista del conjunt de la vila de Sabadell a principis del segle XVII. Vegin-se els elements de defensa: la muralla, amb els seus portals i torres, el fossat exterior o valls i el camí de ronda. (Dibuix d'Agustí Masvidal, basat en les dades aportades en aquest treball i en els dos precedents, que s'esmenten en la nota).